

Czy FAB jest „FABulous”?

O walorach oceniania kształtującego

ANNA SWOROWSKA
MAGDALENA
ZIÓŁEK-WOJNAR

Czy komunikowanie się w języku obcym swobodnie i bez stresu jest w ogóle możliwe? Uczestnicy projektu *Formative Assessment for Foreign Language Learning & Teaching in Higher Education (FAB)* wielokrotnie zadawali sobie to pytanie, zastanawiając się, jak pozytywnie wpływać na komunikację na zajęciach z języków obcych tak, aby błędy językowe nie były postrzegane tylko jako coś negatywnego, ale by stały się elementem motywującym w dalszym procesie przyswajania języka. Okazuje się, że przy zastosowaniu oceniania kształtującego jest to prostsze, niż nam się wydaje!

Współczesny świat podlega nieustannym zmianom, stawiając człowieka coraz to nowe wyzwania. Ten zaś musi być w stanie samodzielnie pogłębiać wiedzę, podnosić kwalifikacje zawodowe oraz zdobywać nowe doświadczenia, co implikuje potrzebę wspierania autonomii uczącego się na lekcji języka obcego, m.in. poprzez rozwój jego zdolności do autoewaluacji, a zatem do autokontroli i autokorekty. Cel ten można osiągnąć, wykorzystując świadomie błędy językowe w procesie dydaktycznym. Wówczas błędy, które nierzadko uznawane są wyłącznie za zjawisko negatywne, zaczynają być postrzegane z innej perspektywy i stają się czynnikiem motywującym do dalszej pracy nad językiem, zwłaszcza, gdy po pewnym czasie pozwalają na zaobserwowanie pożądanых postępów (Sterna 2006:191). Zainspirowani właśnie takim sposobem oceniania, postanowiliśmy stworzyć projekt, który umożliwi wdrożenie jego technik oraz strategii w życie. Oto co z tego wyniknęło.

O projekcie

Projekt *Formative Assessment for Foreign Language Learning & Teaching in Higher Education*, w skrócie FAB, ma na celu propagowanie oceniania kształtującego w nauczaniu języka obcego dla celów akademickich. Główną uwagę poświęcamy sprawności mówienia i sposobom oceny umiejętności komunikowania się w języku obcym. Jest to projekt polegający między innymi na międzynarodowej wymianie dobrych praktyk, obserwacjach koleżeńskich oraz wcielaniu w życie technik i strategii oceny kształtującej na zajęciach z języka obcego. W projekcie biorą udział ośrodki

językowe czterech jednostek partnerskich. Są nimi: Szkoła Języków Obcych Uniwersytetu Warszawskiego (lider oraz pomysłodawca projektu), Uniwersytet w Peczu na Węgrzech (Pecsi Tudomány Egyetem), Uniwersytet w Turku w Finlandii (Turun Ammattikorkeakoulu) i Uniwersytet w Kownie na Litwie (Vytauto Didžiojo Universitetas).

W założeniach projektu kluczową rolę odgrywa zmiana podejścia do oceniania oraz bycia ocenianym na zajęciach z języków obcych. Głównym celem projektu FAB jest udoskonalenie metod oceniania dzięki podejściu wspomaganemu strategiami oceny kształtującej. Co istotne, projekt opiera się na rzeczywistych doświadczeniach ośrodków partnerskich, a innowacyjne pomysły ćwiczeń rozwoju sprawności mówienia są spisywane, aby w przyszłości mogły posłużyć innym nauczycielom oraz uczącym się jako przewodnik.

W grudniu zakończył się kolejny etap projektu. Czas zatem na podsumowania wykonanych do tej pory prac oraz osiągniętych rezultatów, a tym samym na przedstawienie kolejnych działań.

Fazy projektu oraz kolejne działania

Projekt FAB, zaplanowany na dwa lata, został zainaugurowany w październiku 2015 r. Rok akademicki 2015/2016 poświęcony był na zapoznanie nauczycieli języków obcych z narzędziami oceny kształtującej i zachęcenie ich do stosowania nowych technik na zajęciach. Nauczyciele czterech wymienionych jednostek partnerskich uczestniczyli w wykładach, a także brali udział w szkoleniach i webinarium. W tym okresie przeprowadzono również ankiety wśród studentów i nauczycieli, aby dowiedzieć

się, jakie są ich potrzeby, a także aby dokonać autorefleksji, m.in. nad własnym sposobem oceniania, wagą informacji zwrotnej, metodami pracy w klasie/grupie oraz tworzeniu odpowiedniej atmosfery.

W pierwszej połowie 2016 r. nauczyciele każdej jednostki partnerskiej wizytowali zajęcia swoich kolegów – był to okres obserwacji koleżeńskich na poziomie krajowym. Innowacyjny w tym cyklu hospitacyjnym okazał się pomysł, aby odwiedzać zajęcia lektoratowe innego języka niż wykładany przez nauczyciela obserwującego. Ponieważ każdy z nas wykorzystuje na zajęciach nieco inne techniki, postanowiliśmy odwiedzać się wzajemnie w gronie lektorów zaangażowanych w projekt i obserwować zajęcia pod kątem zastosowania oceny kształtującej – czy też podejścia kształtującego – w odniesieniu do sprawności mówienia. Szukaliśmy dobrych praktyk, ciekawych technik, oryginalnych i nowatorskich pomysłów, krótko mówiąc – wszelkich metod nauczania, które warto stosować i propagować.

W drugim roku trwania programu FAB (rok akademicki 2016/2017) zaplanowano analogiczne obserwacje koleżeńskie na szczelbu międzynarodowym. Po dwóch nauczycieli z każdej jednostki partnerskiej już wizytowało lub będzie przez tydzień wizytować zajęcia językowe w każdej z trzech pozostałych uczelni uczestniczących w projekcie. Celem tej aktywności jest wymiana dobrych praktyk, obserwacja, czy i jak lektorzy stosują narzędzia oceny kształtującej na zajęciach, jakie to przynosi efekty, a także jaki jest stosunek studentów i nauczycieli do narzędzi oceny kształtującej. Uniwersytet Warszawski, jako lider projektu, zainicjował tę aktywność, zapraszając sześciu zagranicznych nauczycieli języków obcych do obserwacji w swojej Szkole Języków Obcych w ostatnim tygodniu października 2016 r. Goście odwiedzili łącznie 71 lekcji ośmiu języków obcych. Ogólna liczba hospitowanych polskich nauczycieli to 23 osoby.

Mocne strony zajęć, skrzętnie spisane na arkuszach obserwacji, pomogą nam w zredagowaniu przewodnika dla studentów i nauczycieli, który ma stanowić główny rezultat projektu. Zamierzamy przedstawić w nim nowatorskie i efektywne techniki mieszczące się w ramach oceny kształtującej, takie jak *ichikawa*, *piramida* i *portret* oraz wiele innych. Ponadto jesteśmy w fazie intensywnych przygotowań do konferencji *Formative Assessment in Foreign Language Teaching (Ocenianie kształtujące w nauczaniu języków obcych)*, która odbędzie się 19 września 2017 r. na Uniwersytecie Warszawskim. Warto wspomnieć, że na konferencji zaprezentowany zostanie przewodnik dla nauczycieli i studentów. Już teraz serdecznie zapraszamy nauczycieli oraz wszystkich zainteresowanych do wzięcia w niej udziału!

Osiągnięte efekty i spostrzeżenia z obserwacji

Projekt FAB ma na celu promowanie i wdrażanie strategii oceniania kształtującego, tak aby stało się ono praktyką stosowaną w procesie kształcenia językowego na różnych szczeblach edukacji językowej (uczelnie, szkoły średnie, centra językowe itd.). Drogą do osiągnięcia wyznaczonego celu są konsultacje, obserwacje zajęć, rozwijanie współpracy naukowej pomiędzy uczelniami wyższymi zaangażowanymi w projekt, szkolenia, wykłady, a także upowszechnianie najlepszych praktyk. Do tej pory udało nam się zaobserwować, że podejście kształtujące wpływa pozytywnie na proces uczenia się. Poniżej przedstawiamy niektóre przykłady.

Do pomysłu obserwowania zajęć w nieznanym języku część nauczycieli odniosła się początkowo z rezerwą. Ostatecznie jednak przedsięwzięcie to okazało się bardzo ciekawym doświadczeniem. Obserwując lekcję prowadzoną w innym języku, często zupełnie niezrozumiałym dla danego nauczyciela, można – w oderwaniu od często nieświadomej oceny umiejętności językowych nauczyciela prowadzącego – zaobserwować techniki nauczania, sposób zachowania się nauczyciela, zastanowić się nad reakcją grupy, dokonać analizy materiałów dydaktycznych itd.

Po każdej lekcji nauczyciele sporządzali raporty, z których można wyciągnąć między innymi następujące wnioski: zagraniczni obserwatorzy zauważają, że polscy nauczyciele starają się zawsze stwarzać przyjazną atmosferę na zajęciach i zainteresować studenta wykładanym przedmiotem. Stosują też ciekawe techniki nauczania. W raporcie wyodrębniono specjalną rubrykę, w której szczegółowo opisane zostały nowatorskie, ciekawe i przede wszystkim skuteczne techniki nauczania języka obcego, oparte na narzędziach oceny kształtującej. Szczegółowo będzie można się z nimi zapoznać w specjalnym przewodniku, który ukaże się we wrześniu 2017 r. i będzie dostępny bezpłatnie na stronie internetowej projektu.

Należy zaznaczyć, że obserwatorzy zauważyli regularne (co nie znaczy, że obecne na każdym zajęciach) stosowanie elementów charakterystycznych dla oceny kształtującej. Wśród nich jest wspólne wytyczanie celów procesu dydaktycznego i monitorowanie ich osiągania. Na zajęciach obecne są elementy samooceny (ang. *self-assessment*) i oceny koleżeńskiej (ang. *peer-assessment*) – ten sposób kontroli postępu w nauce jest jedną z najwyżej dyskutowanych technik oceny kształtującej i budzi skrajne emocje. Pojawiają się pytania: czy student jest w stanie obiektywnie i sprawiedliwie ocenić siebie samego lub kolegę? Czy zauważy wszystkie błędy i czy będzie je umiał poprawić? Czy nie jest to wykluczenie nauczyciela z procesu dydaktycznego? Sami studenci też nierzadko bywają zdezorientowani przy pierwszej styczności z taką formą oceny, a nasze obserwacje dowodzą, że

w swojej ocenie są dużo surowsi niż nauczyciele. W wielu raportach, a także w prywatnych rozmowach pomiędzy nauczycielami, podkreślano to, jak chętnie i efektywnie umie pracować polska młodzież. Obserwatorzy podziwiali zarówno pracę w parach i grupach na zajęciach, jak i prezentacje, wystąpienia lub inne efekty współpracy pozalekcyjnej.

Ocenianie kształtujące opiera się również na udzielaniu informacji zwrotnej (zwłaszcza pozytywnej). Biorąc udział w obserwacjach w Finlandii, mogliśmy nauczyć się, jak efektywnie udzielać takiej informacji studentom, na przykład po przedstawieniu prezentacji. Wskazówki te powinny być bardzo konkretne, tak aby student wiedział, jakie są jego mocne strony, a co jest obszarem wymagającym dalszej pracy. Niedopuszczalne są komentarze typu *zła gramatyka! czy popracuj nad słownictwem*. Student powinien otrzymać jasne i konkretne wskazówki, co powinien udoskonalić w swojej wypowiedzi. Ten pozytywny *feedback* był, według obserwujących nauczycieli, zauważalny w ocenie różnych aktywności podejmowanych na zajęciach i poza nimi. Goście odnotowali również, że lektorzy często upewniali się, czy student zrozumiał dany materiał. Podejście kształtujące zaleca tego typu pytania po prezentacji każdego nowego zagadnienia, ponieważ akcentują one centralne miejsce zajmowane przez uczącego się w całym procesie dydaktycznym.

Podsumowanie

Czy FAB jest *fabulous*? Tak, jest! Podejście kształtujące jest sposobem oceniania, które wspomaga proces uczenia się poprzez gromadzenie wiedzy o postępach (Rada Europy 2003), a nie jest oceną osiągnięć. Prowadzi przede wszystkim do rozwijania umiejętności doskonalenia strategii uczenia się. Kładzie nacisk na proces nauczania i uczenia się, a studenci stają się partnerami tego procesu. Ponadto, podkreślana jest rola oceny koleżeńskej i samooceny. Podejście kształtujące kładzie duży nacisk na pracę w parach i w grupach, co przygotowuje młodego człowieka do efektywnej współpracy, dzielenia się ryzykiem i odpowiedzialnością w przyszłym środowisku pracy. Ułatwia proces dydaktyczny, ponieważ studenci nie boją się bycia ocenianym według skali ocen i są zachęceni do mówienia, wyrażania swoich opinii, dzielenia się tym, czym się interesują. W myśl idei oceny kształtującej nauczyciele pomagają w budowie autonomii studenta i angażują go w proces nauczania, czyniąc go współodpowiedzialnym za jego przebieg. W miarę możliwości na bieżąco monitorują indywidualne postępy uczącego się. Ponadto nauczyciele stosujący ocenę kształtującą zachęcają studentów do autorefleksji. Jest to bardzo ważna umiejętność, która przyda się każdemu w dorosłym życiu i nie ogranicza się tylko do nauki języków obcych. Podsumowując osiągnięte cele, chcemy zachęcić do spojrzenia na

ocenianie z innej perspektywy i włączenia oceniania kształtującego do własnej praktyki pedagogicznej, powołując się na słowa Czetwertyńskiej (2015:9) *Można też pewnie mieć nadzieję, że nauczyciele, którzy podejmą trud wprowadzenia OK do swojej praktyki, nauczyciele utożsamiający takie działania ze skutecznym nauczaniem, pozbędą się towarzyszących im obaw związanych z nauczaniem. Zrezygnują z oceny jako narzędzia władzy nad uczniem, a przynajmniej pozbędą się ciężaru związanego z rolą sędziego lub tropiciela błędów, w zamian zaś znajdą sposób na stworzenie dobrej atmosfery, życzliwych relacji w klasie, będą budować swój autorytet przewodnika po świecie wiedzy i sprzymierzeńca uczących się. Może po prostu wtedy polubią ocenianie.*

Szczegółowy opis osiągniętych rezultatów zostanie zaprezentowany po zakończeniu ostatniej fazy projektu, czyli na konferencji, na którą jeszcze raz serdecznie zapraszamy, oraz na stronie internetowej projektu: <https://fabpolski.wordpress.com>

BIBLIOGRAFIA

- Czetwertyńska, G. (2015) Ocenianie jako nauczanie i uczenie się. W: *Języki Obce w Szkole*, nr 3, 4-9 [online] [dostęp 2.02.2017] <<http://jows.pl/artykuly/ocenianie-jako-nauczanie-i-uczenie-sie>>.
- Rada Europy (2003) *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Warszawa: Wydawnictwa CODN.
- Michońska-Stadnik, A., Wąsik Z. (red.) (2008) *Nowe spojrzenia na motywację w dydaktyce języków obcych*. Wrocław: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu.
- Sterna, D. (2006) *Ocenianie kształtujące w praktyce*. Warszawa: CEO.

ANNA SWOROWSKA Absolwentka filologii szwedzkiej i germańskiej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; doktorantka na Wydziale Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego; lektor języka szwedzkiego oraz niemieckiego w Szkole Języków Obcych Uniwersytetu Warszawskiego; współpracownik dydaktyczny Katedry Skandynawistyki SWPS i Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego; członek międzynarodowego projektu w ramach akcji Erasmus+ dla szkolnictwa wyższego FAB – *Formative Assessment Benchmarking for Foreign Language Learning&Teaching in Higher Education*.

MAGDALENA ZIÓŁEK-WOJNAR Absolwentka filologii rosyjskiej na Uniwersytecie Warszawskim. Współautorka uniwersyteckich egzaminów certyfikacyjnych, egzaminatorka TELC. Od 2010 r. pracuje jako lektor języka rosyjskiego w Szkole Języków Obcych UW. Współautorka i koordynatorka projektu w ramach akcji Erasmus+ dla szkolnictwa wyższego FAB – *Formative Assessment Benchmarking for Foreign Language Learning&Teaching in Higher Education*.